

انجمن مالی اسلامی ایران

Iranian Association of Islamic Finance

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دومین همایش
مالی اسلامی

ابزارهای نظام بانکی در تحقق اقتصاد مقاومتی با تاکید بر ارکان تولید، توزیع، مصرف

وهاب قلیچ

عضو هیئت علمی پژوهشکده پولی و بانکی

رسول خوانساری

پژوهشگر پژوهشکده پولی و بانکی

چستی اقتصاد مقاومتی

- آن گونه که از سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و بیانات رهبر معظم انقلاب برمی‌آید اقتصاد مقاومتی، یک مفهوم گسترده با ریشه‌های اسلامی و بومی است که با مفاهیم بنیادین اقتصاد اسلامی گره خورده است.
- اقتصاد مقاومتی یک الگوی اقتصادی برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی است که ضمن داشتن روند رو به رشد، در مقابل ترفندهای دشمنان از کمترین آسیب‌پذیری برخوردار است.
- اقتصاد مقاومتی، تاکتیکی موقت و زودگذر برای شرایط فعلی اقتصاد نیست، بلکه یک راهبرد بلندمدت و دائمی است که باعث می‌شود اقتصاد، در مقابل تکانه‌های اقتصادی و غیراقتصادی مقاوم شود.
- توجه به کلیدواژه‌هایی همچون رویکرد جهادی، انعطاف‌پذیر، فرصت‌ساز، مولد، درون‌زا، پیشرو، برون‌گرا، کارآفرین، نوآوری و دانش‌بنیانی، رقابت‌پذیری، اصلاح الگوی مصرف می‌تواند مختصات و مشخصه‌های این نوع اقتصاد را روشن سازد.

❖ مقدمات:

- مقدمه ۱: ستون فقرات اقتصاد مقاومتی، حمایت از تولید داخلی با کیفیت است.
- مقدمه ۲: ارتقا و حمایت از تولید داخلی، نیازمند حمایت و تقویت ارکان زنجیره تولید، توزیع و مصرف است.
- مقدمه ۳: ارکان مختلف اقتصادی کشور، هر یک به نوبه خود نقشی در پیاده‌سازی و تحقق اقتصاد مقاومتی دارند.
- مقدمه ۴: یکی از مهم‌ترین ارکان نظام اقتصادی کشور، نظام بانکی است.

❖ نتیجه:

نظام بانکی کشور نقش مهمی در اثرگذاری بر زنجیره تولید، توزیع، مصرف با هدف زمینه‌سازی تحقق اقتصاد مقاومتی دارد.

دو مسیر کلی برای نقش آفرینی نظام بانکی در تحقق اقتصاد مقاومتی:

❖ اول آنکه چگونه باید نظام بانکی خود را در برابر شوک‌ها و بحران‌ها مقاوم کند؟

❖ دوم آنکه نظام بانکی چگونه می‌تواند به مقاوم‌سازی بخش‌های اقتصادی کمک برساند؟

این پژوهش بر **پرسش دوم** متمرکز است.

❖ تجربه جهانی

با مروری بر سیاست‌های اقتصادی کشورهای جهان درمی‌یابیم که:
ایران تنها کشوری نیست که قصد نموده تا اقتصاد خود را در برابر تکانه‌های داخلی و خارجی مقاوم‌سازی نماید.

تجربیات نشان می‌دهد که قبل از ایران نیز برخی کشورها (هر چند به طور بخشی) به این سمت حرکت داشته‌اند که به علت تفاوت‌های فرهنگی، مذهبی و سیاسی کشورها با یکدیگر، الگوبرداری صددرصدی دو کشور از یکدیگر مناسب نیست.

الف) تجربه اقتصاد امریکا:

«طرح امنیت انرژی»: روی آوردن به فناوری‌های نوین و کمتر انرژی‌بر، استفاده از انرژی‌های جایگزین‌های نفت، ذخیره‌سازی نفت برای روزهای بحرانی و... جهت مقاوم‌سازی بخش انرژی پس از بحران نفتی که در آن کشورهای عربی، امریکا و غرب را تحریم کردند و پس از پیروزی انقلاب اسلامی.

ب) تجربه اقتصاد ترکیه:

ترکیه کل واردات گاز خود را از روسیه انجام می‌داد. در پی اقدام ترکیه برای پیوستن به اتحادیه اروپا و احتمال ایجاد چالش سیاسی و منطقه‌ای با کشور روسیه، این کشور تصمیم گرفت ایران را نیز در واردات گاز مورد نیاز خود سهیم نماید، تا از این طریق، به مقاوم‌سازی بخش انرژی خود اقدام نموده باشد.

ج) توافقنامه‌های بین‌المللی کمیته بال:

توافقنامه بال ۳ پس از وقوع بحران مالی سال ۲۰۰۸، به منظور تقویت بیشتر نظام بانکی از نظر مدیریت نقدینگی، حاکمیت شرکتی، کفایت سرمایه و ... در سال ۲۰۱۱ منتشر شد.

❖ زنجیره تولید، توزیع، مصرف

به منظور اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، باید زنجیره تولید به عنوان یک فرایند کامل در نظر گرفته شود. یعنی از زمان شروع تولید یک کالا تا هنگام عرضه و توزیع آن و سرانجام مصرف کالا توسط مشتری باید از حیث تحلیلی و انتخاب سیاست‌های راهبردی مد نظر قرار گیرد.

❖ نقش نظام بانکی در جهت‌دهی به الگوی تولید

از جمله سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در این بخش:

- افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان (بند ۲ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی)
- محور قرار دادن رشد بهره‌وری در اقتصاد با تقویت عوامل تولید (بند ۳ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی)
- افزایش تولید داخلی نهاده‌ها و کالاهای اساسی (به ویژه در اقلام وارداتی) و اولویت دادن به تولید محصولات و خدمات راهبردی و ایجاد تنوع در مبادی تأمین کالاهای وارداتی با هدف کاهش وابستگی به کشورهای محدود و خاص (بند ۶ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی)
- تأمین امنیت غذا و درمان و ایجاد ذخایر راهبردی با تأکید بر افزایش کمی و کیفی تولید مواد اولیه و کالا (بند ۷ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی)
- برنامه‌ریزی تولید ملی متناسب با نیازهای صادراتی (بند ۱۰ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی)

مهم‌ترین کارکردهای نظام بانکی در جهت‌دهی به الگوی تولید در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی:

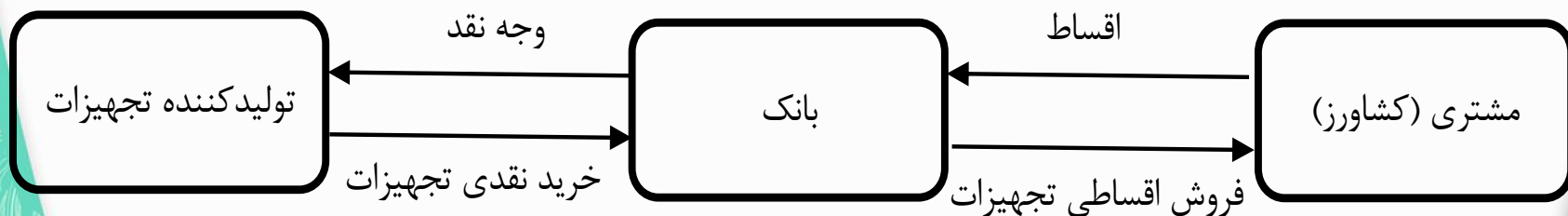
- حمایت از تولید کالاهای داخلی
- حمایت از تولید متناسب با اقتصاد سبز (در راستای حفظ محیط زیست)
- اولویت دادن به تامین مالی تولید کالاهای راهبردی
- حمایت از تولید کالاهای باکیفیت با رویکرد صادرات
- طراحی و به‌کارگیری ابزارهای مالی جدید در راستای سیاست‌های حمایت از تولید
- پشتیبانی از کارآفرینی و تولید توسط بنگاه‌های کوچک و متوسط (SMEs)

قرارداد مرابحه:

❖ ماده ۱۱ قانون عملیات بانکی بدون ربا: «بانک‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش امور صنعت و معدن، کشاورزی و خدمات، اموال منقول را بنا به درخواست مشتری و تعهد او مبنی بر خرید و مصرف و یا استفاده مستقیم مال یا اموال مورد درخواست، خریداری نموده و با اخذ تامین، به صورت اقساطی به مشتری بفروشند».

❖ در راستای تحقق سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، نظام بانکی می‌تواند براساس برنامه‌های راهبردی، حمایت از صنعتی خاص در مناطق جغرافیایی مستعد را در دستور کار قرار دهد.

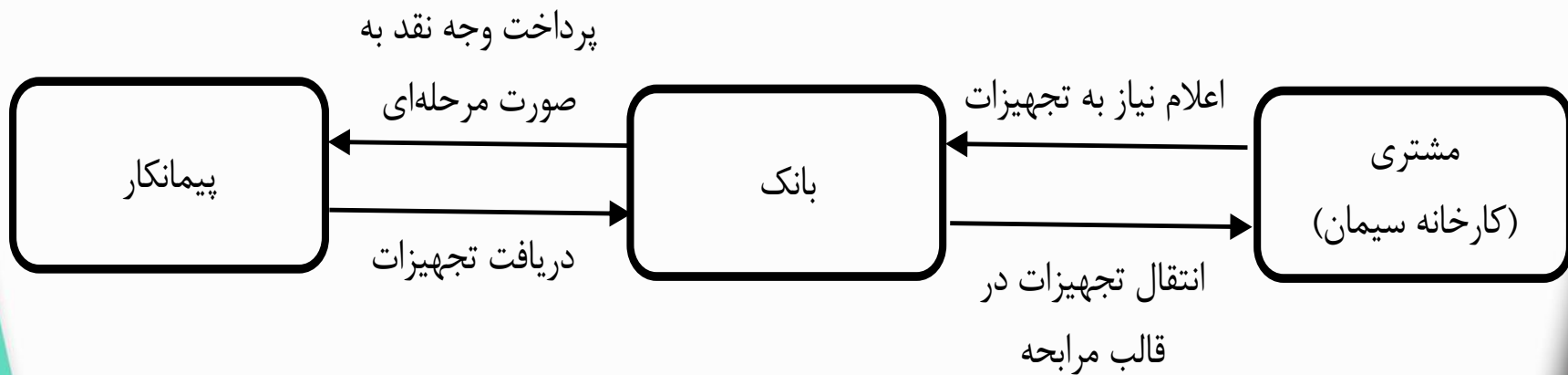
❖ به عنوان نمونه اگر در برنامه‌های راهبردی اقتصاد مقاومتی، حمایت از تولید صیفی‌جات در بخش کشاورزی در تابع هدف قرار داشته باشد، بانک می‌تواند ماشین‌آلات و تجهیزات کشاورزی موردنیاز را برای صیفی‌کاران تهیه و با استفاده از قرارداد مرابحه به آنان به فروش رساند.

قرارداد استصناع:

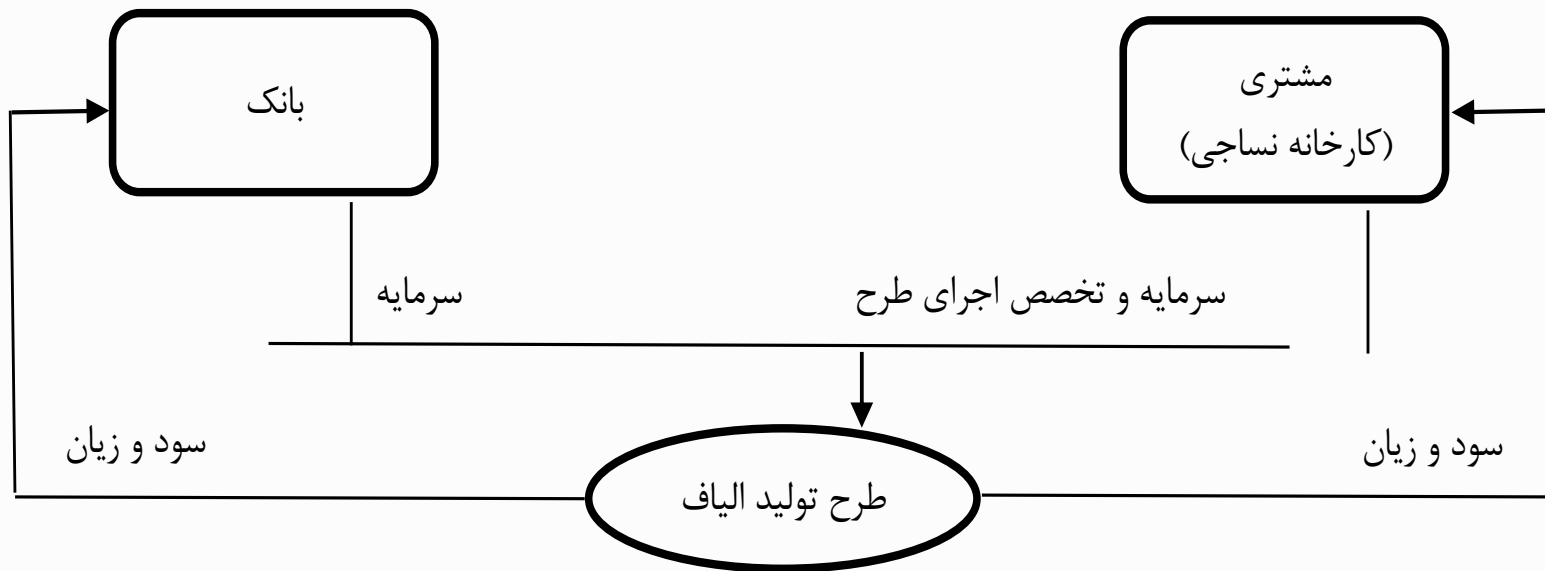
❖ بانک می‌تواند مطابق برنامه‌های راهبردی اقتصاد مقاومتی، حمایت از تامین مالی زیرساخت‌های تولیدی و صنایع خاص در مناطق جغرافیایی مستعد را در دستور کار قرار دهد.

❖ به عنوان نمونه اگر در برنامه‌های راهبردی اقتصاد مقاومتی، حمایت از تولید و پرورش دام و طیور و یا تولید سیمان در تابع هدف قرار داشته باشد، بانک می‌تواند با اختصاص منابع حمایتی، سالن‌های مجهز تولید دام و طیور و یا کارخانه و سوله‌های تولید سیمان را بر حسب قرارداد استصناع ساخته (یا تکمیل نموده) و به صورت مرابحه یا اجاره به شرط تملیک در اختیار دامداران و صنعت‌گران قرار دهد

قرارداد مشارکت:

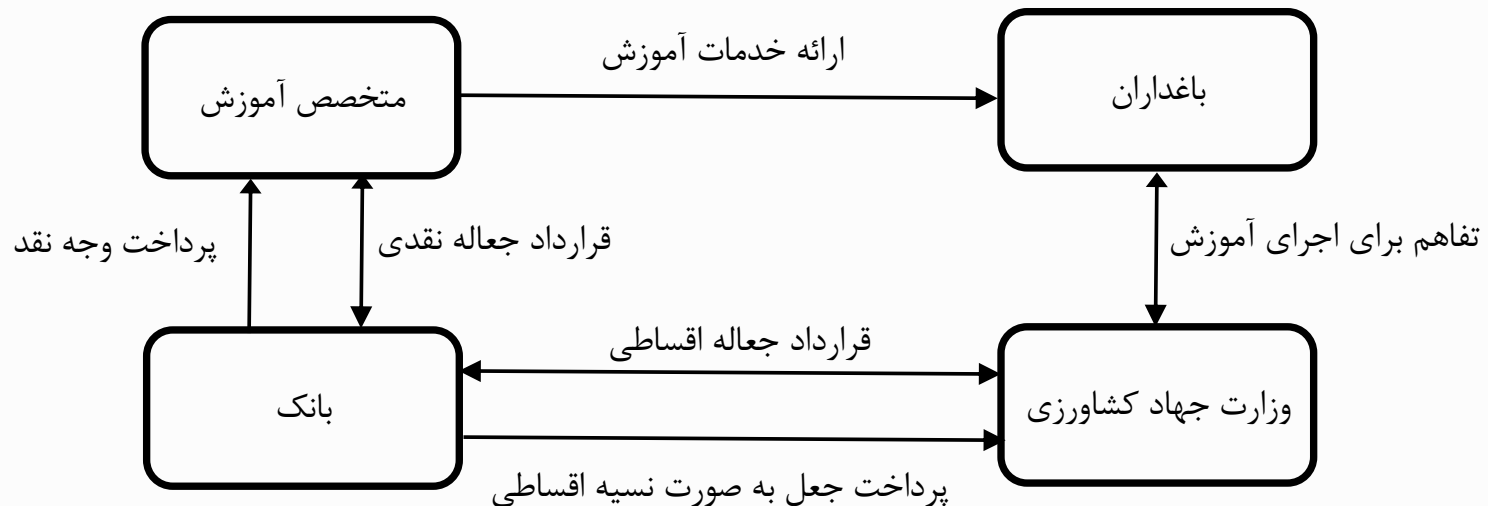
اگر در برنامه‌های راهبردی اقتصاد مقاومتی، حمایت از صنعت نساجی در تابع هدف قرار داشته باشد، بانک می‌تواند با انتخاب ابزار مشارکت مدنی و با اختصاص منابع حمایتی، در انجام فعالیت‌های صنعت نساجی همچون تولید الیاف، تبدیل الیاف به نخ، تبدیل نخ به پارچه، اجرای فرآیندهای تکمیلی بر روی پارچه مانند رنگرزی و چاپ با صاحبان این صنعت مشارکت نماید.

قرارداد جعاله:

یکی از کاربردهای قراردادهای جعاله برای بخش تولید خدمات همچون **آموزش** است. به عنوان نمونه اگر وزارت جهاد کشاورزی بنا بر برنامه‌های راهبردی اقتصاد مقاومتی خود قصد آموزش علوم و فنون جدید در امور مختلف باغداری را برای باغداران به منظور کاهش هزینه‌ها و افزایش سطح بهره‌وری محصولات داخلی داشته باشد می‌تواند با بانک وارد قرارداد جعاله شود.

در این قرارداد قید می‌شود که بانک امر آموزش باغداران را بر حسب شرایط مورد پسند وزارت جهاد کشاورزی انجام دهد و جعل را به صورت نسبه اقساطی از این نهاد حاکمیتی دریافت کند. سپس در قدم دوم بانک در قرارداد جعاله دیگری که به صورت نقد، انجام این کار را با حفظ مشخصات خواسته شده به عامل دیگری که متخصص این امر باشد، می‌سپارد.

❖ نقش نظام بانکی در جهت‌دهی به الگوی توزیع

بند ۲۳ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی: «شفاف و روان‌سازی نظام توزیع و قیمت‌گذاری و روزآمدسازی شیوه‌های نظارت بر بازار»

مهم‌ترین اقدامات در جهت‌دهی به الگوی توزیع در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی به شرح ذیل است:

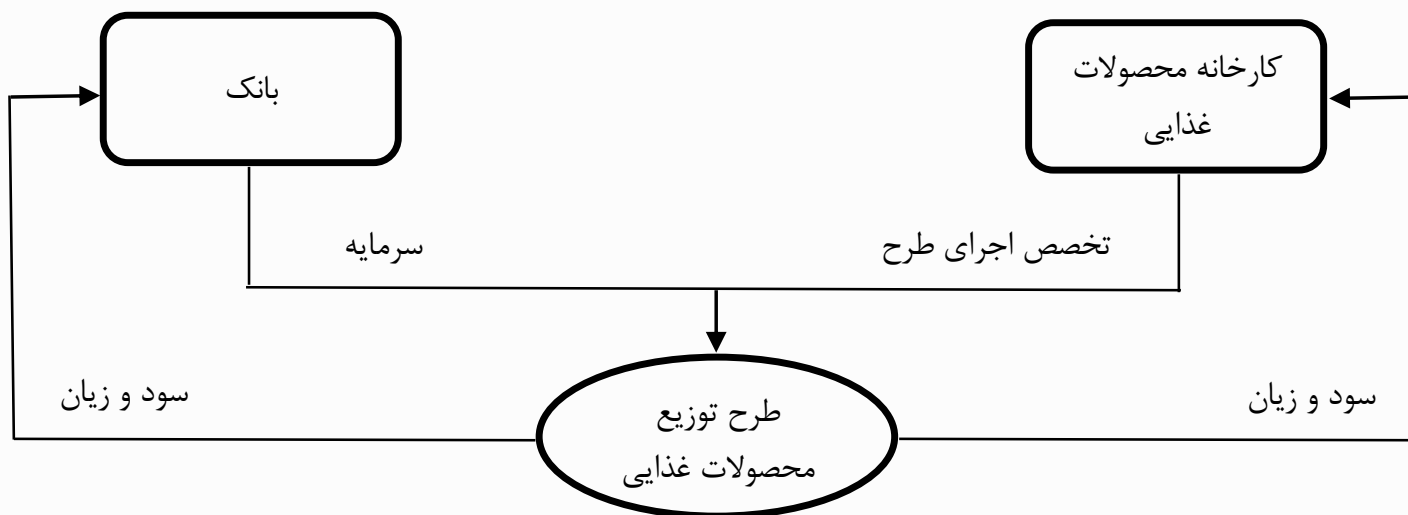
- نوسازی شبکه توزیع
- تقویت مدیریت شبکه توزیع
- منطقی کردن تعداد و فعالیت عوامل توزیع (بهینه‌سازی زنجیره توزیع و حذف عوامل واسطه‌ای اضافی)
- تسهیل نظارت و کنترل و سیاست‌پذیر کردن جریان توزیع کالا در کشور بر اساس سیاست‌های اقتصاد مقاومتی
- ایجاد صرفه‌های ناشی از مقیاس و منطقی کردن حاشیه سود عوامل توزیع
- تقویت نظام توزیع محصولات تولیدی بنگاه‌های کوچک و متوسط (SMEs)
- تقویت زیرساخت‌های لازم جهت گسترش نظام توزیع مبتنی بر فروشگاه‌های برخط

قرارداد مضاربه خاص:

اگر در برنامه‌های راهبردی اقتصاد مقاومتی، حمایت از توزیع محصولات غذایی داخلی و ایرانی در تابع هدف قرار داشته باشد، بانک می‌تواند با اختصاص منابع، با بنگاه‌های کانال‌های توزیعی قرارداد مضاربه خاص منعقد کرده تا این بنگاه با منابع بانک صرفاً محصولات غذایی داخلی برنامه‌ریزی شده را خرید و فروش (توزیع) نماید.

بانک می‌تواند از طریق انعقاد قرارداد با شرکت‌های معتبر، امکان عرضه محصولات آنها به صورت الکترونیکی (E-commerce) را فراهم سازد و در نتیجه به بهینه‌تر شدن زنجیره توزیع کالاها کمک نماید.

❖ نقش نظام بانکی در جهت‌دهی به الگوی مصرف

بند ۸ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی: مدیریت مصرف باید با تأکید بر اجرای سیاست‌های کلی اصلاح الگوی مصرف و ترویج مصرف کالاهای داخلی همراه با برنامه‌ریزی برای ارتقاء کیفیت و رقابت‌پذیری در تولید

مهم‌ترین کارکردهای نظام بانکی در جهت‌دهی به الگوی مصرف در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی به شرح ذیل است:

- تشویق و ترغیب مشتریان به انتخاب و مصرف کالای ایرانی
- حمایت از طرح‌ها و پروژه‌های طراحی و تولید محصولات موثر در جهت اصلاح الگوی مصرف

قرارداد مرابحه:

- ❖ در ضمن عقد مرابحه می‌توان مشخصات کالای مورد نظر را تعیین کرد، بنابراین بانک می‌تواند تامین مالی خرید کالاهای مصرفی ساخت داخل را مطابق با اهداف اقتصاد مقاومتی برنامه‌ریزی نموده و منابع مالی را صرفاً جهت خرید این دسته از کالاها در اختیار مشتریان قرار دهد.
- ❖ استفاده از کارت اعتباری مرابحه برای خرید کالاهای ایرانی

جدول عملکرد بانک‌های عامل در طرح کارت اعتباری خرید کالای ایرانی

تعداد کارت استفاده شده	تعداد کارت تحويل شده	تعداد کارت صادر	بانک
۳۲۴۴ (۰.۴٪)	۱۳۰۶۸ (۱۸.۰٪)	۷۲۱۸۸	بانک ملی
۷۵۰۶ (۲۹.۰٪)	۱۳۷۷۹ (۵۳.۰٪)	۲۶۲۱۳	بانک صادرات
۱۶۱۶ (۴۴.۰٪)	۳۵۰۰ (۹۵.۰٪)	۳۶۷۴	بانک رفاه
۱۲۳۶۶ (۱۲.۰٪)	۳۰۳۴۷ (۳۰.۰٪)	۱۰۲۰۷۵	مجموع

آسیب شناسی عوامل شکست «طرح کارت اعتباری خرید کالای ایرانی»

1. عدم هماهنگی کامل مابین وزارت صنعت و بانک مرکزی
2. عدم همکاری کافی فروشگاهها و دستگاههای هدف
3. وضع شرایط خاص همچون محدودیت گروههای هدف و یا شرط سقف حقوق و دستمزد مشمولان طرح
4. مدل کسب و کار متفاوت نظام بانکی و رغبت کم به تامین مالی خرد
5. سود بالای کارت اعتباری
6. ترکیب نامناسب کالاهای انتخاب شده برای خرید توسط کارت اعتباری
7. عدم دانش و اطمینان کافی مشتریان از سازوکار استفاده از کارت
8. راهاندازی طرح موازی کاراکارت از سوی سازمان تأمین اجتماعی با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

قرارداد اجاره به شرط تملیک:

- ❖ حمایت از خودروهای سواری داخلی و پاک که آلاینده‌گی زیست محیطی پایینی دارد
- ❖ متقاضی صرفاً جایز است از شرکت‌های خودروسازی مورد تایید به وکالت از بانک خودروهای سواری پاک را خریداری کرده و نیابتاً از طرف بانک به خود اجاره به شرط تملیک دهد.
- ❖ این وضعیت منجر به فروش بیشتر خودروهای سواری داخلی پاک و توسعه تولید و مصرف کالاهای دارای بازدهی بهینه (مطابق با بند ۱۵ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی) می‌شود.

توصیه‌های پایانی:

مناسب است نظام بانکی به موارد دیگری نیز در این راستا توجه داشته باشد:

- اتحاد و انسجام نظام بانکی به عنوان یک کل یکپارچه
- هماهنگی و همکاری با سایر نهادهای اقتصادی همچون بازار سرمایه
- کاهش تورم و افزایش ثبات اقتصادی
- کاهش مطالبات معوق بانکی
- افزایش شفافیت و سلامت نظام بانکی
- توجه به بانکداری خصوصی و اصلاح و بهسازی ساختار نظام بانکداری دولتی

با تشکر از شما

Thank
you!

vahabghelich@gmail.com

